

Чайковского]; ред. и примеч. В.А. Жданова и Н.Т. Жегина [М.-Л.]: Academia, 1935. – 677 с

4. Шевченко, О. Фортепианное творчество белорусских композиторов XX века: Учебное пособие/О. Шевченко. – Мн. : БГАМ, 2005. – 48 с.

Блізняк Я.А., студэнт 313 гр.

Навуковы кіраўнік – Васюк Т. І.

НАЛБОЦКАЕ ДЭКАРАТЫЎНА-ПРЫКЛАДНОЕ МАСТАЦТВА Ў КАЛЕКЦЫІ ІВЯНЕЦКАГА КРАЯЗНАЎЧАГА МУЗЕЯ

Народнаму мастацтву Беларусі на ўсіх этапах яго бытавання ўласцівая традыцыйнасць. Яна прасочваецца ў тэхналогіі, формах вырабаў, арнаментыцы, каларыстыцы, што дазваляе адрозніваць сапраўднае народнае мастацтва ад яўнай самадзейнасці, асабліва ў сучаснай народнай творчасці. Развіццё традыцый у народным мастацтве — вынік калектыўнага вопыту і перадачы яго з пакапення ў пакаленне. Разам з тым традыцыя — не застылая з'ява, у залежнасці ад новых умоваў і патрэбаў грамадства адны традыцыі могуць адміраць (некаторыя віды вышыўкі, роспіс куфраў і дываноў, набойка), іншыя — абнаўляцца, развіваць новыя напрамкі, мяняць характар (драўляная скульптура, мастацкая апрацоўка металу, саломалляценне, выцінанка, ткацтва і інш.).

Музей традыцыйнай культуры ў Івянцы створаны ў далёкім 1957 годзе. У 1990-х гадах музеем была пачата работа па зборы і даследаванню прадметаў народнага мастацтва, традыцыйных рамёстваў, звычайў і традыцыя жыхароў рэгіёну. Сёння ў музеі налічваецца больш за 18 тысяч

музейных экспанатаў. Экспазіцыю музея ўмоўна можна падзяліць на чатыры часткі, кожная з якіх размяшчаецца ў асобным зале.

Раздзел пад назвай «Кераміка. Традыцыі і сучаснасць» распавядае пра традыцыі івянецкай ганчарнай справы, гісторыя якой бярэ свой пачатак яшчэ ў XVI стагоддзі. А ў XIX-XX стст. Івянец называлі «сталіцай ганчарства». З гліны тут ляпілі нават арганнныя трубы. «Кафля» з анімалістычным ўзорамі раз'язджаюцца ад Вільні, Варшавы да Санкт-Пецярбурга.

Нездарма Івянец называлі «сталіцай ганчарства». Бо так званая «паліваная» Івянецкая кераміка заўсёды была вядомая далёка за межамі Валожынскага раёна. А посуд, упрыгожаны «фляндроўкай», - наогул візітная картка Івянца. Сутнасць метаду заключаецца ў наступным: на вырабе, які ўстаноўлены на турнетке, з дапамогай ражка, грушы адводзяцца паясы рознага колеру ангоб, якія датыкаюцца адзін з адным. Затым майстар хуткім рухам (пры кругавым кручэнні турнеткі) рассякае гэтыя палосы спецыяльна заменчанай палачкай або тоўстай іголкай, праводзячы шэраг вертыкальных, рытмічна чаргуюцца ліній. Пры гэтым глейкая ангобная маса зрушваецца вастрыём іголки, утвараючы зігзагападобныя хвалістыя лініі, размешчаныя сіметрычна па акружнасці вырабы.

За залай керамікі – выстава работ Апалінарыя Пупко – народнага майстра, разьбяра па дрэве. Вобразы яго скульптур – героі паэм, казак і міфаў. Ёсць у яго працах і бытавыя, гістарычныя, нават гумарыстычныя сюжэты.

Яшчэ 100 гадоў таму ў Івянцы было да 20 «заводзікаў» - так называліся прыватныя ганчарныя майстэрні, на якіх маглі працаваць ўсяго 2-3 чалавекі. Гліна выкарыстоўвалася мясцовая.

У 19 — пачатку 20 стагоддзя Івянец славіўся як адзін з найбольш буйных ганчарных цэнтраў Беларусі з высокаразвітым узроўнем рамяства. Тут склаліся цэлыя дынастыі патомных ганчароў (Сасноўскія, Малчановічы, Падліпскія, Собалі, Лотышы, Круглінскія, Судакевічы), што працягвалі і развівалі лепшыя традыцыі ганчарства, закладзеныя яшчэ ў часы сярэднявечча. Арыентацыя галоўным чынам на заможнага спажыўца садзейнічала выпрацоўцы надзвычай разнастайнага асартыменту вырабаў.

Сталовыя збанкі (млечнікі) тут маюць ярка выяўлены плаўны S-падобны профіль, невялікую зграбную ручку (вуха) са своеасаблівым адросткам-упорам уверсе, носік (дзюбку), прафіляваны па ўсёй шыйцы, завершанай двайным валікам. Збанкі-даёнкі (даёнкі) прафіляваны значна слабей, формы іх прысадзістыя, манументальныя, гарлавіна досыць шырокая, носік невялікі і востры. Разнастайнасцю памераў вылучаюцца талеркі, міскі, паўміскі, для якіх характэрна рэзкае члянэнне на два аб'ёмы: ніжні — канічны, і верхні — амаль цыліндрычны. Глякі мелі традыцыйную шарападобную форму з адным вухам, як і ў іншых ганчарных цэнтрах Беларусі і на суседніх тэрыторыях. Аднак у Івянцы адзначана і мясцовая іх разнавіднасць — з плоскімі бакамі. З іншых відаў посуду ў шырокім ужытку былі яйкападобныя ці амаль цыліндрычныя слоікі для саленняў, варэнняў, мёду, спарышы, рукамы, цадзільнікі, адстойнікі для малака, кубкі, патэльні, кветкавыя гаршкі (вазоны) і інш. Пад уплывам фаянсавага і фарфоравага посуду і вырабаў з сядзібных інтэр'ераў і жылля заможных гараджан ганчары выраблялі таксама разнастайны посуд утылітарна-дэкаратыўнага характару: супніцы, хлебніцы, сальнічкі, цукарніцы, цукерачніцы, маслёнкі, чайнікі, вазы для варэння і інш. Хоць узорами для многіх з гэтых вырабаў паслужыла прамысловая прадукцыя, ганчары ўмелі надаць ім характэрны мясцовы каларыт і рукатворную цеплыню. Дасканалыя, адпрацаваныя формы

посуду падкрэсліваліся сціплым, але выразным ангобным дэкорам карычневага ці белага колеру з пакрыццём празрыстай палівай. Звычайна гэтыя былі прамыя і хвалістыя паяскі, нанесеныя на выраб у час вярчэння на ганчарным крузе. Яны апярэзваюць самую шырокую частку тулава ці плечкі, падкрэсліваючы завершанасць формы. Вельмі характэрны івянецкі дэкор даваеннага часу — распінныя матывы накшталт хваёвай галінкі з мякка разогнутымі іголкамі ці кусціка травы. Такія 3—4 матывы размяшчаюцца на самай шырокай частцы тулава глякоў, споікаў, збанкоў і выразна вылучаюцца на залаціста-вохрыстым фоне глазураваных вырабаў. Больш разнастайна, хоць і ў той жа стылістыцы, аздабляліся талеркі і міскі утылітарна-дэкаратыўнага прызначэння. Іх падавалі на стол звычайна толькі ва ўрачыстых выпадках, у іншы час яны стаялі на паліцы ці ў пасудніку як аздаба інтэр'ера. Аснову іх дэбору складаюць канцэнтрычныя акружнасці, нанесеныя на дно і сценкі пры вярчэнні на ганчарным крузе. Яны чаргуюцца, звычайна на верхнім краі, з хвалістымі лініямі, хваёвымі гапінкамі, а таксама рознымі надпісамі — віншаваннямі ці пажаданнямі. Дно аздаблялася стылізаванымі кветкамі накшталт круга-разеткі. Часта гэты матыву выконваўся ангобам белага колеру, які пад празрыстай паліваю станаўіўся жаўтаваты [3].

У пасляваенны перыяд івянецкі промысел пачаў занепадаць. Аднак быў знойдзены правільны выхад — арганізавалі цэх мастацкай керамікі пры арцелі імя Дзяржынскага (1955). Ініцыятарамі яго арганізацыі былі старэйшыя ганчары Ф. Целішэўскі (1906— 1984) і В.Кулікоўскі (1911— 1985), якія аддалі нямала сіл і энергіі адраджэнню старажытнага рамяства, прадаўжэнню колішніх традыцый, пошуку новых шляхоў і напрамкаў яго развіцця. З арганізацыяй цэха івянецкая кераміка перажывае другое нараджэнне.

Акрамя традыцыйных карычневага і белага майстры сталі выкарыстоўваць таксама чорны і зялены колеры, што шырокімі паясамі пакрывалі амаль увесь выраб. Гладкія палосы чаргаваліся з расчасанымі ў дробныя зубчыкі, дэкор стаў больш насычаны і мажорны. Гэтымі ж якасцямі вылучаўся і фляндраваны посуд І.Малчановіча (1929—1988). Пазней фляндроўкай авалодалі А.Пракаповіч (1935 г.н.) і М.Звярко (1930—1989).

У канцы 19 — пачатку 20 стагоддзя найбольшай вядомасцю карысталіся вырабы С.Мікуцкага, М.Падпіскага, І.Сасноўскага, П.Собаля. Іх пасудзіны ў выглядзе львоў, бараноў, мядзведзяў, фігурныя пепельніцы вырашаны ў традыцыйным стылі — тачэннем з наступным дэкараваннем шлікерам і глазураваннем у карычневы колер. У той жа час ёсць у іх арыгінальныя вырабы — букетнікі, што імітуюць ствол дрэва. Такія творы характэрныя толькі для Івянца. На квадратным плінтусе мацавалі вытачаны на крузе цыліндр, аблеплены рознымі адросткамі і адгалінаваннямі накшталт каранёў і галінак, часам досыць дакладна імітавалі кару дрэва. Нярэдка каля ствала ставілі фігурку мядзведзя на задніх лапах, які нібыта збіраецца лезці на дрэва, а на гапіцкі саджалі птушак. Сустрэкаліся вырабы вышынёй да паўметра, асабліва калі прызначаліся для касцёльных інтэр'ераў. У гэтым жа стыпі вырашаны і пепельніцы, што нагадвалі пуштацелы пянёк. Традыцыя стварэння фігурных пасудзін адраділася і набыла прадаўжэнне на Івянецкай фабрыцы мастацкай керамікі і вышыўкі. Заслуга ў гэтым належыць аднаму з лепшых івянецкіх ганчароў старэйшага пакалення М.Звярко. Ён быў непераўзыйдзеным майстрам у галіне утыпітарна-мастацкай керамікі, лепшыя традыцыі якой не толькі збярог і прадоўжыў, але і творча развіў, узбагаціў новымі формамі, зместам, сродкамі дэкару [3].

Музей традыцыйнай культуры ў Івянцы - не проста славатасць Валожынскага раёна, але і ўсёй Налібоцкай пушчы. Таму шматлікія экскурсіі па Беларусі ўключаюць у свае праграмы наведванне Івянца і гэтага музея. Напрыклад, экскурсіі «Па старадаўніх мястэчках Беларусі» (Ракаў-Івянец), «Шляхецкі Радавод» (Заслаўе - Ракаў - Івянец) і інш.

---

1. Гісторыя беларускага мастацтва: у 6 т. / [Акадэмія навук Беларускай ССР; Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К.Крапівы; рэдкалегія С.В. Марцэлеў (галоўны рэдактар) і інш.]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1987-1994.

2. Гаўрылаў, В.Г.Беларуская кераміка: альбом/Гаўрылаў В.Г.. – Мінск, 1984.

3. Сахута, Я.М.Народныя мастацкія рамесны Беларусі/Сахута Я.М. – Мінск: Беларусь, 1996. 93– 132ст.

4. Шамякін, І.П.Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя/Шамякін І.П. - Мінск: Беларуская Савецкая Энцыклапедыя, 1989.

5. Национальный Интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017. – Режим доступа: <http://imtk.museum.by/>. – Дата доступа: 20.03.2017.